

18/10/1996

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΕΚΛΟΓΙΚΟΥ  
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ 22/9/1996

I

Στις 22/9/96 το ΠΑΣΟΚ επιβεβαίωσε μέσα από την λαϊκή ετυμηγορία τον κυρίαρχο ρόλο του στην πολιτική εξέλιξη του τόπου.

Προσδιορίστηκε πάλι θετικά ως ο βασικός πόλος της πολιτικής σταθερότητας, της ηρεμίας, αλλά και των θετικών δυνατοτήτων τουλάχιστον για το ορατό μέλλον.

Ολοκλήρωσε ένα κύκλο, ανοίγοντας ένα νέο με μια αλληλουχία προβλημάτων και λύσεων, που οδήγησαν μέσα από μια συγκλονιστική πορεία όχι μόνο στη θεσμική του μετεξέλιξη (εκλογή Πρωθυπουργού, εκλογή Προέδρου, εκλογές, νίκη) αλλά επιβεβαίωσε τον καταλυτικό του ρόλο στη γενικότερη πορεία.

Αξιολογικά έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ότι το ΠΑΣΟΚ πέρασε σε ένα χρόνο από την υπαρξιακή του αγωνία και την αοριστία του μέλλοντος του στην ενωτική του διέξοδο με προοπτική και από τη χαλαρότητα της αυτάρεσκης ισχύος στην αγωνία και την αφύπνιση και τη νικηφόρα μάχη.

Η τριετία που πέρασε από το 1993 για το ΠΑΣΟΚ είχε μια τέτοια διακύμανση δεδομένων, που δεν επιτρέπουν με απόλυτο τρόπο να προσεγγισθεί η επιρροή τους στο τελικό εκλογικό αποτέλεσμα.

Οπωσδήποτε όμως στο εκλογικό αποτέλεσμα καταγράφονται όλα, προσπάθειες εκσυγχρονισμού με όποιο κόστος, οικονομικές επιλογές, θετική και αρνητική εικόνα προσώπων και συμπεριφορών, απογοητεύσεις και ελπίδες μαζί.

Τελικά η ελπίδα και η προσμονή είναι πάλι παρούσες και εμείς οφείλουμε να ανταποκριθούμε να πετύχουμε.

Σε κάθε περίπτωση μέσα σε ένα ρευστό πολιτικό περιβάλλον με την συντηρητική παράταξη και τις πολιτικές της εκφράσεις σε μόνιμη κρίση στρατηγικής και προσανατολισμού το ΠΑΣΟΚ αποτελεί εκ των πραγμάτων την κυρίαρχη πολιτική δύναμη της χώρας.

Το σημερινό νικηφόρο ΠΑΣΟΚ δικαιώνει ακόμη μια φορά την ιστορική επιλογή της 3ης Σεπτεμβρίου 1974, δικαιώνει πολιτικά εκείνους που συνέβαλαν στην ίδρυση του και κατ'εξοχήν τον αείμνηστο ηγέτη της Δημοκρατικής Παράταξης Ανδρέα Παπανδρέου.

Η ανανεωμένη παρουσία μας, η σιγουριά που εκφράζει ο Πρόεδρος Κ. Σημίτης είναι σοβαρά αφετηριακά δεδομένα που επιτρέπουν και αισιοδοξία και ελπίδες.

## II

Στην αφετηρία της προσφυγής στις κάλπες μπορεί να εκφράστηκαν ορισμένοι προβληματισμοί όμως η τελική απόφαση και δικαιώθηκε ως πολιτικά σωστή όχι μόνο για το ΠΑΣΟΚ αλλά κυρίως για τη χώρα και την προοπτική της. Αυτό δεν αμφισβητείται από κανένα.

Οι εκλογές πέραν των άλλων έλυσαν με προοπτική 4ετίας τουλάχιστον το θέμα διακυβέρνησης της χώρας σταθεροποίησαν τα δεδομένα και επιτρέπουν σχεδιασμό και υλοποίηση ολοκληρωμένων πολιτικών.

Η Ν.Δ. στροβιλίζεται μέσα στην κρίση της με άγνωστο και τον χρόνο και τον τρόπο λήξης της.

Τα λοιπά κόμματα όπως καταγράφηκαν στο εκλογικό αποτέλεσμα:

Όσον αφορά την ΠΟΛΑΝ δείχνουν ότι η προσπάθεια επαναπροσδιορισμού της συντηρητικής παράταξης σε άλλη βάση με ασαφή και αντικρουόμενα χαρακτηριστικά οδηγήθηκε σε κάμψη και υποχώρηση με άδηλο μέλλον.

Η διεύρυνση του ΚΚΕ και του ΣΥΝ αλλά και η καταγραφή του ΔΗΚΚΙ δεν προσδιορίζεται στη βάση μιας θετικής πολιτικής πρότασης, αλλά ως διαμαρτυρία αντίθεση ή αμφισβήτηση τμημάτων του πληθυσμού που είτε βρίσκονται σε κρίση οικονομικοκοινωνικής προσαρμογής, είτε σε στάση διαμαρτυρίας για την γενικότερη πολιτική εικόνα.

Το νέο πολιτικό τοπίο έχει μια σημαντική ρευστότητα.

Το ΠΑΣΟΚ έχει την δυνατότητα αξιολογώντας σωστά τα μηνύματα να αποκαταστήσει μια νέα πολιτικοκοινωνική ενότητα δίνοντας θετική διέξοδο στους υπαρκτούς προβληματισμούς και αιτιάσεις.

Κατά κύριο λόγο οι εκλογικές μετακινήσεις είχαν οικονομικοκοινωνικό υπόβαθρο και ακριβώς αυτό προσδιορίζει την ανάγκη ολοκληρωμένου σχεδιασμού και υλοποίησης πολιτικού εκσυγχρονισμού της χώρας με κοινωνική ευαισθησία.



### III

Προέκυψαν ορισμένα νέα δεδομένα στον νέο εκλογικό χάρτη που χρήζουν της αναγκαίας μελέτης και τα αναγκαία πολιτικά συμπεράσματα έτσι ώστε να συνεκτιμηθούν στην στρατηγική και την τακτική μας.

Δεν πρέπει να καλύψει η λάμψη της νίκης την αχλύ ενός αρκετά εκτεταμένου ρευστοποιούμενου εν δυνάμει φάσματος των πολιτικών δυνάμεων σε σχέση με την κοινωνική διαστρωμάτωση της ελληνικής κοινωνίας.

Ανεξάρτητα από τις προσεγγίσεις κάθε κόμματος είτε από αυταρέσκεια, είτε από σκοπιμότητα, είτε από ανάγκες προπαγάνδας όλα τα κομματικά επιτελεία στην πραγματικότητα και στην αφετηρία αλλά και στον πυρήνα του πολιτικού τους σχεδιασμού γνωρίζουν τις πραγματικές μετατοπίσεις του εκλογικού σώματος και θα επιδιώξουν να καθορίσουν πιο πέρα την συμπεριφορά τους και με βάση τα όποια μηνύματα των εκλογών.

Επομένως η όποια φορμαλιστική προσέγγιση και ανάλυση του εκλογικού αποτελέσματος μπορεί να καταστεί επικίνδυνη αν τείνει μόνο να εξυπηρετήσει ανάγκες προπαγάνδας και αυτοεπιβεβαίωσης χωρίς όμως να οδηγούμαστε εν ονόματι μιας φετιχοποιημένης αυτοκριτικής διάθεσης σε υποτίμηση μιας σημαντικής νίκης.

Βρισκόμαστε στην αφετηρία μιας νέας τετραετίας. Σε όλο το φάσμα των πολιτικών δυνάμεων της χώρας μόνο το ΠΑΣΟΚ φαίνεται να προβάλλει ως μοναδική φερέγγυα κυβερνητική λύση αλλά και ως κύριος κορμός σταθεροποίησης του πολιτικού συστήματος της χώρας άρα και ως πρωταγωνιστής της πολιτικής και κατ' επέκταση της κοινωνικής εξέλιξης.

Εκείνο που προβάλλει άμεσα είναι η ανάγκη να αποφύγουμε κινήσεις, αντιλήψεις και επιλογές που μπορεί να οδηγήσουν στην πολιτικοκοινωνική ρευστοποίηση του κορμού των δυνάμεων που συσπειρώνονται στο ΠΑΣΟΚ εκλογικά και του δίνουν ακριβώς τα προηγούμενα χαρακτηριστικά. Μια τέτοια ρευστοποίηση μπορεί να ανατρέψει και τον τελευταίο άξονα πολιτικής σταθερότητας της χώρας με αρνητικά αποτελέσματα για την εξέλιξη της.

Η όποια πρωθύστερη πολιτική Ιταλοποίησης της χώρας κατά την εικόνα της προμπελουσκονικής περιόδου δεν είναι

πρότυπο προς μίμηση η μάλλον είναι προς αποφυγήν, όταν μάλιστα σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση οι βασικές πολιτικές στατηγικές όλο και περισσότερο εκφράζονται και εθνικά και Ευρωπαϊκά σε δύο βασικούς ιδεολογικοπολιτικούς κορμούς.

Στο ορατό μέλλον η κυρίαρχη πολιτική σχέση είναι εκ των πραγμάτων μεταξύ ΠΑΣΟΚ και κοινωνικών δυνάμεων της χώρας και ακριβώς αυτή η εικόνα, όσο ενδιαφέρουσα είναι, είναι και επικίνδυνη. Εδώ δεν χρειάζεται, ούτε επιπολαιότητα, ούτε αλαζονεία, ούτε αυταρέσκεια, ούτε πολιτικός ναρκισσισμός αλλά ευθύνη σοβαρότητα εγρήγορση και μονίμως σωστή ανάλυση των εσωτερικών και διεθνών πολιτικοκοινωνικών δεδομένων και συσχετισμών.

Όσα αναφέρθηκαν υπό μορφή κατά κάποιο τρόπο προοιμίου δεν υποκαθιστούν τα πολιτικά συμπεράσματα, ούτε τις αναγκαίες προτάσεις που θα προκύψουν σε μια πρώτη προσέγγιση μετά την ανάλυση του εκλογικού αποτελέσματος.

Όμως είναι σαφές, ότι δεν μπορούν τα πάντα που αφορούν την πιο πέρα πορεία μας να αναλυθούν και αποφασισθούν μόνο στην παρούσα σύνοδο της Κ.Ε.

Πρέπει να υπάρξει πιο συστηματική και ολοκληρωμένη προσπάθεια, αλλά και εναρμόνιση της όποιας κυβερνητικής και πολιτικής δράσης μας στις όποιες αποφάσεις που δεν μπορεί να αποτελέσουν, όπως συνήθως γίνεται μόνο ένα κείμενο ιστορικού αρχείου που Ξεν παρακολουθείται από την όποια γενικότερη πολιτικοκυβερνητική μας δραστηριότητα.

Η περίοδος που διανύουμε είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και η προοπτική για το ΠΑΣΟΚ ευνοϊκή.

Μπορούμε να προσδοκούμε σε μακρά παρουσία του ΠΑΣΟΚ στην διακυβέρνηση της χώρας. Φθάνει να συνειδητοποιήσουμε τις ευθύνες και τις δυνατότητες μας, φθάνει να συνειδητοποιήσουμε ότι κριτής μας είναι ο λαός και όχι οι πολιτικές δυνάμεις της λοιπής ευρύτερης αριστεράς που εκ των πραγμάτων θα ασκούν μονίμως επιθετική πολιτική προς το ΠΑΣΟΚ μια και η προσδοκία δικής τους διεύρυνσης περνά από την αντίστοιχη συρρίκνωση του ΠΑΣΟΚ.

Το ΠΑΣΟΚ είναι δύναμη ευθύνης και προοπτικής για τη χώρα και το λαό και αυτό οφείλουν μονίμως τα στελέχη του να μη το αγνοούν.



#### IV

Σε σχέση με την εκλογική συμπεριφορά μπορεί να καταγραφούν και τα εξής βασικά χαρακτηριστικά.

Κατά κανόνα οι απώλειες ΠΑΣΟΚ ήσαν μεγαλύτερες στα ανδρικά τμήματα απ' ότι στα γυναικεία στα δε μικτά οι απώλειες είναι ο μέσος όρος.

Στους περισσότερους Νομούς (κατά κανόνα από Θεσσαλία και άνω) η πτώση σε αγροτικές περιοχές μεγαλύτερη από ότι στα αντίστοιχα αστικά κέντρα.

Στις νότιες περιοχές στους περισσότερους νομούς η εικόνα είναι αντίστροφη, δηλαδή η πτώση στα αστικά κέντρα μεγαλύτερη από αγροτικές περιοχές.

Είναι προφανές ότι οφείλεται στο είδος του προϊόντος κατά περίπτωση (Λάδι-φρούτα-μπαμπάκια κλπ) αλλά και στον τρόπο που αντιμετώπισθηκαν τοπικά ορισμένες αγροτικές κινητοποιήσεις. Το ότι στο τελικό σύνολο εμφανίζονται αναλογικά μεγαλύτερες οι απώλειες του ΠΑΣΟΚ στα αστικά κέντρα απ' ότι στις αγροτικές περιοχές οφείλεται στην μεγαλύτερη διαφορική πτώση σε περιοχές όπως π.χ. η Β' Πειραιά, Β' Αθήνας, που έτσι διαφοροποιούν επί το δυσμενέστερο τον μέσο όρο των αστικών περιοχών.

Στη Ν.Δ. συμβαίνει περίπου το αντίθετο (όχι κατά κανόνα), ότι δηλαδή οι απώλειες στα γυναικεία τμήματα είναι μεγαλύτερες εκείνων των ανδρικών, ότι οι απώλειες της είναι στα αστικά κέντρα ενώ στις αγροτικές περιοχές είχε και οριακή άνοδο.

Η άνοδος του Κ.Κ.Ε. κατά κύριο λόγο εντοπίζεται σε ορισμένες περιοχές ενώ στους περισσότερους νομούς είναι οριακή κινείται όμως τοπικά σχετικά ομοιόμορφα σε αγροτικές, αστικές, ημιαστικές περιοχές.

Η άνοδος του Συνασπισμού εμφανίζεται περισσότερο ομοιόμορφη πανελλαδικά.

Με βάση τα γενικά χαρακτηριστικά της ψήφου μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι διαφοροποιήσεις εμπεριέχουν και πολιτικό και κοινωνικό μήνυμα και διαμαρτυρία και αντίθεση αλλά και προειδοποίηση.

Η διαφοροποίηση της ανδρικής ψήφου από την γυναικεία εκφράζει οικονομική και κοινωνική ανασφάλεια (ανεργία κλπ),

Y

το ίδιο και τα διαφοροποιημένα στατιστικά στοιχεία σε συγκεκριμένες περιοχές.

Η αρνητική προπαγάνδα της Ν.Δ. αλλά και η υποσχესιολογία της είχε μικρή αλλά οριακή επιρροή στο εκλογικό αποτέλεσμα.

Η διαφοροποίηση προς ΣΥΝ και ΔΗΚΚΙ διευκολύνθηκε από την δική μας χαλαρότητα, τη μη έγκαιρη διαφοροποίηση και το περιρρέον πολλές φορές κλίμα από διάφορες πλευρές του ΠΑΣΟΚ, ότι περίπου το ίδιο είμαστε ή εν πάσει περιπτώση μαζί θα πορευτούμε.

Υπήρξαν βέβαια και τοπικές ιδιαιτερότητες, είτε της συμπεριφοράς υποψηφίων, είτε του τρόπου κατάρτισης συνδιασμών που όμως δεν επηρεάζουν σοβαρά τα τελικά πολιτικά συμπεράσματα.

Όμως υπήρξαν άλλα φαινόμενα που αν δεν αντιμετωπισθούν εγκαίρως μπορεί να οδηγήσουν σε κρίση θεσμούς (κόμμα, κοινοβούλιο, κράτος κλπ).

Υπήρξε σοβαρότατος επηρεασμός στο ποιοί τελικά εκλέχτηκαν Βουλευτές σε λίγες προς το παρόν περιπτώσεις από τη δυνατότητα που είχαν στο πρόσφατο ή και σχετικά κοντινό παρελθόν να επηρεάζουν τοπικά την πολιτική εκλογική συμπεριφορά με την χρήση, πολλές φορές και κατάχρηση είτε του κράτους, είτε του κόμματος.

Είναι σαφές ότι πρέπει να υπάρξουν πολιτικοί όροι και περιορισμοί διότι η τάση αποχαλίνωσης που μπορεί να προκύψει δεν θα αποβεί ούτε για το καλό του ΠΑΣΟΚ αλλά και της χώρας γενικότερα.

Εδώ πρέπει να τονισθεί ότι κατά τα φαινόμενα υπήρξε σοβαρή παραβίαση των περιορισμών για τις εκλογικές δαπάνες (των προσώπων όχι των κομμάτων) από πολλούς υποψηφίους όλων των κομμάτων πράγμα που πρέπει να οδηγήσει σε σοβαρές αν όχι θλιβερές σκέψεις τις ηγεσίες των πολιτικών δυνάμεων της χώρας για το πραγματικό υπόβαθρο αυτής της δυνατότητας.

Επικαιροποιείται πάλι το ερώτημα τι σημαίνει αξιοκρατία στην πολιτική, ποια η σχέση της πολιτικής και του πολιτικού με την κοινωνία κλπ.

Είναι θέμα θεμελειώδους σημασίας για την Δημοκρατική, κοινωνική, οικονομική, εξέλιξη της χώρας όταν μάλιστα υπάρχουν ενδείξεις καστοποίησης της πολιτικής και αποκοπής



από τις ζωντανές παραγωγικές δυνάμεις και κυρίως αποκοπής από το επιστημονικό, κοινωνικό, παραγωγικό γίγνεσθαι.

Θέματα πολιτικής αυτονομίας, διαφάνειας, ήθους και ύφους, γνώσης και ικανότητας πρέπει συνεχώς να μπαίνουν ως βασικά κριτήρια.

## V

Οι βασικές τάσεις του εκλογικού σώματος που διαμορφώθηκαν στις εκλογές του Σεπτεμβρίου συνοψίζονται στα ακόλουθα:

1. Το τελικό ποσοστό συσπείρωσης που κατέγραψε το ΠΑΣΟΚ σε σχέση με τις εκλογές του 1993 έφθασε στο 84%. Ταυτόχρονα, το ΠΑΣΟΚ κέρδισε το 38,2% των νέων ψηφοφόρων, γεγονός που του προσέδωσε συνολικά στο σύνολο του εκλογικού σώματος σχεδόν 1,5%.

Η δυναμικότερη ηλικιακή κατηγορία για το ΠΑΣΟΚ είναι αυτή των 30-44 ετών, όπου και το ποσοστό του υπερέβη το 44%. Αντίθετα στις ηλικίες άνω των 60 ετών η επιρροή του ΠΑΣΟΚ έφθασε μόλις το 37%, ενώ η Ν.Δ. αναδείχθηκε πρώτο κόμμα με 42%. Η εξέλιξη αυτή επιβεβαίωσε τις τάσεις που διαφαίνονταν σε όλες τις έρευνες εκλογικής συμπεριφορά την τελευταία διετία, όπου οι μεγαλύτερης ηλικίας πολίτες και μάλιστα οι συνταξιούχοι είχαν αναπτύξει έντονα σημεία αποστασιοποίησης από το ΠΑΣΟΚ.

2. Οι διαρροές του ΠΑΣΟΚ σε σχέση με το 1993 κινήθηκαν κατά κύριο λόγο προς τα κόμματα της λοιπής Αριστεράς και το ΔΗΚΚΙ. Προς το τελευταίο το ΠΑΣΟΚ σε σχέση με το 1993 έχασε τρεις ποσοστιαίες μονάδες (3,04%), προς το ΣΥΝ μία μονάδα (1,26%), ενώ προς το ΚΚΕ μισή περίπου μονάδα (0,42%). Αθροιστικά προς τα τρία μικρά αυτά κόμματα οι απώλειες του ΠΑΣΟΚ έφθασαν το 4,72%.

3. Οι απώλειες του ΠΑΣΟΚ προς τη Ν.Δ. κατεγράφησαν στη μιάμιση περίπου μονάδα (1,4%). Ωστόσο οι απώλειες αυτές εξισορροπήθηκαν, αφού 1,37% της Ν.Δ. μεταστράφηκε προς το ΠΑΣΟΚ.

Ωστόσο, η εξισορρόπηση αυτή εμπεριέχει μία ιδιάζουσα κοινωνική διαφοροποίηση. Η συρρίκνωση της Ν.Δ. σε σύγκριση με το ποσοστό του 1993 προέρχεται κυρίως από στρώματα που

βρίσκονται μέσα στην παραγωγική διαδικασία και την ενεργό οικονομική δράση. Όπως φάνηκε από τα εκλογικά από τα εκλογικά αποτελέσματα, οι διαρροές της Ν.Δ. προς το ΠΑΣΟΚ εντοπίστηκαν κυρίως σε αστικές περιοχές.

Το ΠΑΣΟΚ ενισχύθηκε σημαντικά στις αμιγώς αστικές περιοχές και στις ενεργές οικονομικοκοινωνικά κατηγορίες, εμφάνισε μικρή πτώση στα μικροαστικά στρώματα αλλά είχε εκλογικές απώλειες σε εργατολαϊκές περιοχές και σε οικονομικοκοινωνικά ασθενή τμήματα του πληθυσμού.

Είναι ενδεικτικό, ότι στις εργατικές-λαϊκές περιοχές το ποσοστό του ΠΑΣΟΚ σε σχέση με το 1993 εμφανίζει πολύ μεγάλη πτώση (Περιστερί 41,1% έναντι 51,8% το 1993, Αιγάλεω 41,8% έναντι 52,7%, Νίκαια 40,7% έναντι 52,7%, Κερατσίνι 42,6% έναντι 53,9%), ενώ τα ποσοστά του σε πολλές περιπτώσεις είναι τα χαμηλότερα της εκλογικής ιστορίας του μετά το 1977.

Το γεγονός της ενίσχυσης σε "ανώτερα" κοινωνικο-οικονομικά στρώματα με ταυτόχρονη μείωση στα εργατικά-λαϊκά στρώματα αποτελεί για το ΠΑΣΟΚ μια νέα κατάσταση. Η τάση αυτή παρατηρείται για πρώτη φορά. Το 1989, π.χ., χρονιά που επίσης σηματοδεύθηκε από εκλογικές μετατοπίσεις στις τρεις εκλογικές αναμετρήσεις, το ΠΑΣΟΚ κατάφερε να συγκρατήσει τον κύριο και βασικό του όγκο στα εργατικά-λαϊκά στρώματα (με οριακές μετατοπίσεις υπέρ του ενιαίου ΣΥΝ τον Ιούνιο του '89), ενώ βρέθηκε σχεδόν απομονωμένο στα ανώτερα στρώματα.

Η σημερινή εξέλιξη προοιωνίζεται για το ΠΑΣΟΚ εξαιρετικά ενδιαφέρουσα. Ορισμένοι εκτιμούν ότι αυτή μπορεί να σηματοδοτεί πιθανή τάση διαφοροποίησης των κοινωνικών του συντεταγμένων. Αυτό όμως είναι μια επιπόλαιη και επιφανειακή προσέγγιση. Το ΠΑΣΟΚ παραμένει αναμφίβολα ένα Μαζικό Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό Κίνημα με βαθύτατα κοινωνικά και πατριωτικά χαρακτηριστικά. Ανεξάρτητα πάντως από την προσέγγιση του θέματος η τάση αυτή χρήζει και προσοχής και ενδιαφέροντος.

Και ακριβώς η ικανότητα του ΠΑΣΟΚ θα κριθεί από την ανακοπή αυτής της τάσης χωρίς την ανάγκη προσφυγής σε αδιέξοδες και επικίνδυνες πολιτικές ρητορείες που μπορεί κάποιος να θεωρήσουν ως τον καταλληλότερο τρόπο πολιτικής παρέμβασης.

Δεν πρέπει να χάσουμε το δάσος βλέποντας το δένδρο. Και εδώ ακριβώς το ΠΑΣΟΚ πρέπει να προχωρήσει αποφεύγοντας τον κατακερματισμό του κοινωνικού ιστού και



αποτρέποντας ενεργά την όποια τάση διολίσθησης σε κοινωνία τύπου 2/3. Εάν ανακοπεί και καταφέρει να επανεντάξει τα λαϊκά ερείσματα στον κοινωνικό του κορμό χωρίς να απωλέσει τα αστικά στρώματα που κέρδισε, τότε σαφώς θα οικοδομήσει μια νέα μακροχρόνια ιδεολογική και πολιτική ηγεμονία στην πολιτική σκηνή.

4. Η Ν.Δ. εμφάνισε σχετικά υψηλό βαθμό συνοχής (89,9%) σε σχέση με το 1993. Κατάφερε να διεμβολίσει σε κάποιο βαθμό την επιρροή της ΠΟΛ.ΑΝ. από την οποίαν απέσπασε μία μονάδα (1,08%), ενώ κέρδισε σχεδόν μιάμιση μονάδα (1,4%) από τους νέους ψηφοφόρους. Αντίστροφα, η Ν.Δ., εκτός από τις διαρροές προς το ΠΑΣΟΚ, σημείωσε μικρές διαρροές τόσο προς τον ΣΥΝ (0,55%) όσο και προς το ΔΗΚΚΙ (0,43%), καθώς και οριακές προς την ΠΟΛ.ΑΝ.

Για το κόμμα της Ν.Δ. το στρατηγικό πρόβλημα εξακολουθεί να παραμένει η απώθηση της στο δεξιό μέρος του πολιτικού φάσματος και η αποξένωση από αξιοσημείωτα τμήματα του κεντρώου ή κεντροδεξιού χώρου, όπως έδειχναν οι προεκλογικές, αλλά και όλες οι έρευνες της τελευταίας τριετίας.

5. Η εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην αντοχή που επέδειξε στα αγροτικά στρώματα. Παρά τις τάσεις που καταγράφηκαν αρχικά από τις δημοσκοπήσεις και οι οποίες έφεραν την "αγροτική δυσарέσκεια" να λαμβάνει και εκλογική έκφραση (κυρίως προς το ΔΗΚΚΙ, αλλά και στη Ν.Δ.), το ΠΑΣΟΚ έστω και την τελευταία στιγμή κατάφερε να αντιστρέψει την τάση αυτή και να αναδειχθεί για άλλη μία φορά πρώτο κόμμα στην ύπαιθρο.

Η διατήρηση του ΠΑΣΟΚ στην ύπαιθρο είχε σαν αποτέλεσμα να διευρυνθεί η "ψαλίδα επιρροής" του κόμματος μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών. Ενώ στις πρώτες υπήρξε σαφής μείωση των ποσοστών του ΠΑΣΟΚ (αλλά και της Ν.Δ.) στις δεύτερες επετεύχθη συγκράτηση.

6. Το παραπάνω γεγονός επηρέασε τον χαρακτήρα της ψήφου που κατευθύνθηκε στο ΔΗΚΚΙ, αλλά και στο ΣΥΝ.

Το μέν ΔΗΚΚΙ αποτέλεσε εκλογικά έναν από του κύριους πόλους υποδοχής της δυσарέσκειας κοινωνικών στρωμάτων των αστικών κέντρων και κυρίως των εργατικών/λαϊκών περιοχών.

Η επιρροή του ΔΗΚΚΙ στα αστικά κέντρα κατέγραψε τα υψηλότερα ποσοστά του στις αμιγώς εργατικές-λαϊκές περιοχές



των Πολεοδομικών Συγκροτημάτων Αθήνας και Θεσσαλονικής (Αναφέρονται ενδεικτικά: Πέραμα 7,8%, Περιστέρι 7,35%, Ταύρος 6,78%, Άνω Λιόσα 9,08%, Καματερό 8,21%, Κερατσίνι 6,67%, Καλαμαριά 5,97%, Αγ. Ιωάννης Ρέντης 6,74%). Επίσης, κατόρθωσε να εμφανίσει μεγάλα ποσοστά σε περιοχές με έντονα προβλήματα ανεργίας, όπως το Λαύριο στο υπόλοιπο Αττικής (6,56%), αλλά και νομοί όπως η Αχαΐα και η Εύβοια.

Αντίθετα, το ΔΗΚΚΙ τελικά δεν κατάφερε θεαματική διείσδυση στις αγροτικές περιοχές, όπου εμφανίζεται με 3,5% των ψήφων.

Σημειώνεται, ότι στην αρχή της προεκλογικής περιόδου η πρόθεση ψήφου για το ΔΗΚΚΙ στις έρευνες καταγραφόταν περίπου στο 6%.

Το ποσοστό των ψηφοφόρων του ΔΗΚΚΙ που προέρχεται από το ΠΑΣΟΚ είναι 65,1%, ενώ 9,6% προέρχεται από την Ν.Δ. και 7,4% προέρχεται από την ΠΟΛ.ΑΝ. Το γεγονός αυτό δείχνει, ότι σε ένα βαθμό, το κόμμα αυτό κατάφερε να διεισδύσει-έστω οριακά-και σε λαϊκά στρώματα που ψήφιζαν παλαιότερα συντηρητικά κόμματα, εκμεταλλευόμενο και τη χαλάρωση των σχέσεων εκπροσώπησης μεταξύ κομμάτων και ψηφοφόρων.

Κατά συνέπεια, το ΔΗΚΚΙ φαίνεται να χαρακτηρίζεται από μια ιδιόμορφη κοινωνική διαστρωμάτωση. Πρόκειται για κόμμα που "θέλει" να απευθύνεται στους "φτωχούς", μια κοινωνική κατηγοριοποίηση που εμφανίζεται ως παραλλαγή των "μη-προνομιούχων".

Το ΔΗΚΚΙ είναι κόμμα με ιδιόμορφα πολιτικά χαρακτηριστικά.

Η ψήφος προς ΔΗΚΚΙ δεν είναι ιδεολογική είναι ψήφος διαμαρτυρίας, άρνησης ή και εκδίκησης, γενικά έχει έντονο προσωπικό στοιχείο χωρίς όμως να στερείται και πολιτικών στοιχείων.

Η περίπτωση του ΣΥΝ είναι διαφορετική. Το κόμμα αυτό για πρώτη φορά-και ως συνέχεια της "ανανεωτικής αριστεράς"- αποκτά μια αξιοσημείωτη κοινωνική βάση.

Εξακολουθεί να ορίζεται ως κόμμα των "αστικών κέντρων" αφού σε αυτά κατάφερε να σημειώσει ένα ποσοστό περίπου 7,5%, ενώ στα ημιαστικά κέντρα κατέγραψε 3,5% και στα αγροτικά 2,9%.

Ο ΣΥΝ, αντίθετα με το ΔΗΚΚΙ, εμφανίζεται με μία σαφή κοινωνική/πολιτική πολυσυλλεκτικότητα. Ενισχύθηκε σημαντικά στις αστικές περιοχές και στα ανώτερα κοινωνικο-οικονομικά



στρώματα (ενδεικτικά στο Κολωνάκι κατέγραψε 8,5%, στο Ψυχικό 9,3%, στη Φιλοθέη 9,1%), κερδίζοντας και δυσαρεστημένα από τη Ν.Δ. συντηρητικά στρώματα. Ενισχύθηκε ωστόσο και στις εργατικές-λαϊκές περιοχές, σε μικρότερο συγκριτικά βαθμό, κερδίζοντας στρώματα που το 1993 ψήφισαν ΠΑΣΟΚ.

Η ψήφος στο ΣΥΝ είναι σε γενικές γραμμές ψήφος νεώτερων ηλικιακά ομάδων (στην κατηγορία 30-44 ετών έλαβε 7,2%), ανώτατου μορφωτικού επιπέδου (10% στην κατηγορία των αποφοίτων ανώτερης/ανώτατης εκπαίδευσης), κοινωνικά αποκαταστημένων, και με χαλαρούς δεσμούς με την πολιτική και τα κόμματα. Αν η ψήφος στο ΔΗΚΚΙ είναι μια ψήφος "κοινωνική" η ψήφος στο ΣΥΝ είναι περισσότερο ψήφος "πολιτισμική"

Η κοινωνική ιδιοσυστασία του ΔΗΚΚΙ και του ΣΥΝ αλλά και αντιλήψεις που διαπερνούν αυτούς τους χώρους, απαιτούν ανάλυση και εκτίμηση σε σχέση με το περιεχόμενο και την προοπτική θεμάτων που σχετίζονται με την προσέγγιση και προοπτική του θέματος "κεντροαριστερά". Το μεν ΔΗΚΚΙ ορίζεται σε ένα χώρο, όπου επιβιώνουν έντονα "ταξικά πολιτικά χαρακτηριστικά". Κατά συνέπεια, η απορρόφηση της διάσπασης αυτής-που σημειωτέον είναι η πρώτη στην ιστορία του ΠΑΣΟΚ που κατάφερε να καταγραφεί εκλογικά και μάλιστα με μετρήσιμα ποσοστά-περνά μέσα από την επανασύνδεση του ΠΑΣΟΚ με τα λαϊκά κοινωνικά του ερείσματα.

Ο δε ΣΥΝ ορίζεται σε έναν κοινωνικό χώρο, όπου πολιτικές έννοιες όπως είναι η "Κεντροαριστερά" έχουν δευτερεύουσα σημασία. Η απορρόφηση των διαρροών προς την πλευρά του ΣΥΝ θα γίνει κατορθωτή μέσω μιας σοβαρής και σχεδιασμένης πολιτικής σε ζητήματα θεσμικής οργάνωσης της κοινωνίας.

7. Ένα κρίσιμο στοιχείο που επιβεβαιώθηκε από τις εκλογές της 22ας Σεπτεμβρίου είναι η χαλαρή, πλέον, σχέση μεταξύ ψηφοφόρων και κομμάτων. Οι "σκληροί πυρήνες" των κομματικών χώρων έχουν μειωθεί, με αποτέλεσμα οι όμορες πολιτικές/εκλογικές μετατοπίσεις να βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη και να εγκυμονούν εκπλήξεις για την έκβαση μιας εκλογικής μάχης.

Προκύπτουν δύο βασικά συμπεράσματα. Το πρώτο, ότι η εκλογική αναμέτρηση δεν ήταν "περίπατος" και εγκυμονούσε

επικίνδυνες εκπλήξεις. Και αυτό είναι κάτι που εφεξής πρέπει να συνεκτιμάται. Το κοινωνικό έδαφος είναι πολύ πιο ρευστό απ' ό,τι στο παρελθόν σε ό,τι αφορά τη σχέση του με την πολιτική. Το δεύτερο, ότι η δυναμική είσοδος του ΠΑΣΟΚ στην προεκλογική καμπάνια τις τελευταίες ημέρες αποδείχθηκε σωστή.

Δεν πρέπει να διαφεύγει το γεγονός ότι η διασπορά σε μικρά κόμματα σε λευκό και άκυρο ήταν σχεδόν διπλάσια από το 1993 παρά το γεγονός ότι η μεν ΔΗΑΝΑ ενσωματώθηκε στην ΠΟΛ.ΑΝ. και τα μουσουλμανικά κόμματα της Θράκης δεν κατήρτησαν ανεξάρτητους συνδυασμούς.

Το πιο πάνω συνεκτιμώμενο και με το ότι είχαμε μια πραγματική αύξηση της αποχής σε απόλυτους αριθμούς κατά 200.000 περίπου οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τουλάχιστον άλλοι 300.000 ψηφοφόροι διαφοροποίησαν την συμπεριφορά τους σε σχέση με το 1993.

## VI

Με βάση τα δεδομένα όπως αναλύθηκαν και σε συνδυασμό με την οργανωτική μας κατάσταση της εκλογικής καμπάνιας, της μαζικής εμφάνισης νεοπαραγόντων το ΠΑΣΟΚ οφείλει άμεσα να πάρει τις αναγκαίες πρωτοβουλίες και στο πολιτικό και στο ιδεολογικό και στο κοινωνικό και στο οργανωτικό επίπεδο.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι αμέσως μετά τις εκλογές είχαμε μια μαζική πίεση όσων εκ των υποψηφίων δεν εξελέγησαν για κατάληψη θέσεων στο κράτος καθ' όλες τις ενδείξεις για να το χρησιμοποιήσουν και αυτοί ως εφελτήριο αλλά και ως διαχρονικό εργαλείο της επόμενης τετραετίας για τις επόμενες εκλογές.

Το ΠΑΣΟΚ με πολιτική απόφαση πρέπει πέραν της ρητής στήριξης των όποιων συνταγματικών απαγορεύσεων να πάρει και αντίστοιχες πολιτικές κατ' αρχήν και αν χρειασθεί και καταστατικού χαρακτήρα αποφάσεις θεσμικών απαγορεύσεων ασυμβιβάστου και διαχωρισμού ρόλλων.

Πρέπει να επανεξετασθεί ο τρόπος διεξαγωγής προκριματικών εκλογών ποιοι συμμετέχουν, πως προτείνονται οι υποψήφιοι, πώς οι ευχέρειες της ηγεσίας του κινήματος για τις τελικές επιλογές.



Η εισηγητική ομάδα του Ε.Γ. για τις υποψηφιότητες κυριολεκτικά δεινοπάθησε ανάμεσα σε πολλούς εκ των προτεινομένων που ήσαν μονίμως εγκατεστημένοι στο 5<sup>ο</sup> όροφο της Χαρ. Τρικούπη 50 και την κακοπιστία και καχυποψία που συνόδευε κάθε της προσπάθεια ή πρόταση.

Η εισηγητική ομάδα προσπάθησε να κρίνει τα πάντα κατά κρίσιν δικαίου και αγαθού ανδρός και εξ αγαθού συνειδότος.

Μπορεί να έκανε λάθη ποτέ όμως λάθη σκοπιμότητας παρ' όλο που σε ορισμένες περιπτώσεις είχε να αντιμετωπίσει σκοπιμότητες παρελκύσεις αλλά και κάποιες παραπλανήσεις από κάποιες Ν.Ε., ορισμένες των οποίων δεν έκαναν καν προκριματικές εκλογές.

Τα πολιτικά μηνύματα είναι σαφή και πρέπει άμεσα να αποτελέσουν στοιχεία αλλά και αφετηρία μιας ανανεωμένης πολιτικής στρατηγικής για το ΠΑΣΟΚ έτσι και τις διευρύνσεις του να παγιοποιήσει αλλά και τις απώλειες διαμαρτυρίας να επανεντάξει στον πολιτικοκοινωνικό του κορμό.

Μια τέτοια πολιτική στρατηγική μπορεί να στηριχθεί σε ένα σύγχρονο κοινωνικό συμβόλαιο με υπόβαθρο την ανάγκη της ανάπτυξης της χώρας, την αντιμετώπιση της ανεργίας, του εκσυγχρονισμού του κράτους και των θεσμών, της κοινωνικής προστασίας των ασθενέστερων κοινωνικών στρωμάτων σε ένα πλαίσιο εθνικής στρατηγικής που πέραν της προστασίας και υπεράσπισης των εθνικών μας συμφερόντων θα ανοίξει ευρύτερους ορίζοντες εντάσσοντας στο πλαίσιο των εθνικών συμφερόντων και τα εθνικά οικονομικά συμφέροντα των παραγωγικών δυνάμεων της χώρας.

Είναι αναγκαίος ένας νέος οικονομικός αναπτυξιακός κοινωνικός πατριωτισμός.

Είναι ανάγκη παράλληλα η ανάδειξη του πλαισίου δράσης και των προτεραιοτήτων της Ευρύτερης Ευρωπαϊκής Αριστεράς και γενικότερα των Σοσιαλιστικών Σοσιαλδημοκρατικών και Εργατικών κομμάτων της Ε.Ε. στην οποία εντάσσεται, συμμετέχει και συνδιαμορφώνει πολιτικές το ΠΑΣΟΚ σε συνδιασμό βέβαια με τις Ελληνικές κοινωνικές, εθνικές και οικονομικές ιδιαιτερότητες.

Ο κοινωνικός διάλογος και η ευρύτατη κοινωνική συναίνεση πρέπει να αποτελέσουν κυρίαρχο στοιχείο της συμπεριφοράς μας και τούτο διότι φαίνεται ότι οι πολιτικές δυνάμεις της αντιπολίτευσης παρά τις όποιες λεκτικές τους

αναφορές περί υπευθυνότητας θα επιχειρήσουν συνολική επίθεση πολιτικής και κοινωνικής φθοράς του ΠΑΣΟΚ που είναι υποχρεωμένο να προχωρήσει σε όλες τις αναγκαίες τομές για να οδηγήσει ισότιμα τη χώρα μας στον 21<sup>ο</sup> αιώνα.